

Hányszor lehet egy embert eltemetni?

Nagy Imre újratemetésének „ügye” a modellváltásra készülő állampárti döntéshozatalban – Politikai dimenziók 2.

Egy szimbólum üzenetének anatómiája

„Hát azzal, ha úgy döntünk, hogy a KB-t összehívjuk, akkor holnap megjelenik, hát azért nem félhülye, hát ezzel már kezeltük az ügyet, hát ezt mindenki, mindenki fogja tudni, hogy itt időszerű politikai kérdésekről tanácskozott a PB, és a KB-t össze fogja hívni. Hát én szerintem ez az üzenet. Hát nem ez az üzenet? Hát ha én értem kicsit a politikát.”

Francois Furet a francia forradalommal kapcsolatban írja, hogy a XX. század második felében egyetlen francia sem vethet távolságtartó pillantást a forradalomra, hiszen az még annyi év után sem elsősorban tudományos kérdés, hanem az identifikáció része: a forradalommal kizárólag azonosulni lehet, vagy szemben állni vele. Ha ez igaz a francia forradalomra, akkor többszörösen igaz ez 1956 forradalomra a rendszerváltás időszakában. Ezért válhatott a rendszerváltás egyik fontos lépcsőfokává Pozsgay Imre nevezetes rádióinterjúja, melyben Nagy Imre rehabilitációjával kapcsolatos kérdésre válaszolva forradalmian népfelkelésnek minősítette az 1956-os eseményeket. Jól bizonyítja ezt a komplexitást azoknak a politikai kérdéseknek a felszínre kerülése, amelyek 56 újrágondolása kapcsán váltak aktuálissá. Ez azonban nem csupán egy szimbólumhoz való érzelmi-politikai viszony kérdése, ez a politikai taktika fontos eszköze is egyben. A pártnak 56 tehertétel, de lehetőség is volt egyben, hogy a hatalom és a társadalom érzelmi azonosságait hangsúlyozva és arra alapozva az eseményeket kezelhetőbbé tegye.

Dolgozatunk első részében megkíséreltünk egy olyan forrásokra épített megközelítési módot választani, amely amellet, hogy hangsúlyozza Nagy Imre újratemetésének és 56-nak az elvitathatatlan szimbolikus jelentőségét, arra is lehetőséget ad, hogy a szimbólum árnyékában végrehajtott döntéshozatali mechanizmus is láthatóvá váljon. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy elemzésünk ke-

[...]

RIBA ANDRÁS (1987) történész, a RETÖRKI kutatója.

SZEKÉR NÓRA az Óbudai Egyetem adjunktusa, a RETÖRKI kutatója.

[...]

munkát a pártban, és **február második felére** a Politikai Bizottság elé vihető tervezetet készít. Végül is az elaborátum a KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatás-politikai Bizottsága előtt debütált február 3-án (kiemelések Sz. N. – R. A.)

Ezen előzmények után került sor a KB február 10–11-ei ülésére. Ezen ülés részleteit a szakirodalom igen alaposan elemezte már, ezért mi e dolgozat kezei között – visszakanyarodva az eredeti témafelvetésre, 1956 és Nagy Imre újratemetésének kérdésére – arra térünk ki, hogy a kérdés tárgyalásakor a pártban milyen stratégiák jelentek meg a kérdés kezelése kapcsán.

Mindezek előtt számba kell venni azonban, hogy a minden jelző és finomítás nélküli népfelkelés minősítés milyen kérdések elé állította a pártot, amelyekre válaszokat kellett adnia.

Eörsi István, aki maga is áldozata volt a kádári megtorlásnak, 1989. január 31-ei rádióinterjújában a következőképpen fogalmazza meg a problémát: „Ha azt mondjuk, hogy 56 népfelkelés volt, akkor én például igen boldog vagyok, hogy mint népfelkelő ültem, és nem mint ellenforradalmár, és barátaimat mint népfelkelőket végezték ki, és nem mint ellenforradalmárokat, ez nagyon boldogító tudat. De feltétlenül felmerül a kérdés, hogy aki népfelkelőket, népfelkelők tömegét kivégezte, azt hogyan nevezzük?”

De ugyanezt a kérdést egészen más hangsúllyal fogalmazta meg másik oldalról Lukács János a február 10-ei KB-ülésen: „Kedves Elvtársak! [...] Ha 1956 népfelkelés volt, akkor akik leverték a népfelkelést, a nép ellenségei? A kommunisták, munkások, munkásörök, amit 1956 után elértünk, azt a nép ellen tettük, a nép nélkül?”

A párt a politikai helyzetből adódóan rákényszerült arra, hogy egy valódi társadalmi megmérettetés kényszerének fényében gondolja újra ideológiáját és múltához való viszonyát, ami azt jelentette, hogy az ellenforradalmi minősítés nem tartható tovább. Ahogy erre **Eörsi István** is utalt rádióinterjújában, e minősítéstől való eltérés azonban maga után vonja a felelősségre vonás kérdését is, és a párt egész alapállásának a kérdését is. Ez azonban az 56-os megtorlás következményeképpen a számonkérésnek egy olyan folyamat indíthatja el, amelyet ki tudja, hol lehet megállítani, és ha következetesen végigtekintünk a pártvezetők politikai múltján, nem csupán a „rendpárti” vonal ellehetetlenülésének a lehetőségét rejtje magában. A történelmi bűnök vállalása nélkül a pártkontinuitást csak a reformpárti Nagy Imre vonallal vállalhatott, ez a vonal azonban nem hogy nem volt megtalálható a pártban belül, hanem a párt által üldözött, illegálisan működő, ellenzéki szerepbe volt kényszerítve.

„A káposzta is megmaradjon és a kecske is jól lakjon” klasszikus problémája elé került a párt. 56 rehabilitálását úgy kellett megoldani, hogy az egyben az öngazolás lehetőségét is magában rejtse. A sikeres megoldás tétje nem volt kevesebb mint az, hogy a párt kézben tudja-e tartani a megkezdett rendszerkorrekciós folyamatokat.

Grósz Károly a február 10-ei KB-ülésen a Pozsgay-nyilatkozat kapcsán kialakult helyzet rendezésének irányelveiről szóló beszédében, jelezve a kérdés je-

[...]